

הרב ישראל רוזן

איזכור הגירות במסמך רשמי - אונאת הגר?

ראשי פרקים

א. האם איסור אונאת גר מחייב לקבלו?	ו. פסק הרב גורן וטעות השופט מנחם אלון
ב. אונאת גר שחזר לסורו	ז. אונאה באיזכור הגירות בניגוד לרצונו
ג. אונאת דברים וממון חד הם	ח. סיכום
ד. איזכור עצם הגירות	
ה. האם חובה להזכיר בגט את הגירות?	

א. האם איסור אונאת גר מחייב לקבלו?

"וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו... ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים" (ויקרא יט, לג-לד). איסור אונאת הגר נתפרש פעמים רבות בתורה, וכפי שיוזכר להלן. יש מן הראשונים שכתבו שמצות 'אהבת הגר' חלה עוד לפני היותו גר, והיא כוללת את עצם המצוה לקבלו, עפ"י הגמ' ביבמות מז, ב שהזכירה לענין קבלת גרים: "שיהיו מצוה לא משהינן" (ר"י ברצלוני ועוד).¹

עלה בדעתי שמא גם מצות אונאת הגר חלה עוד קודם לקבלתו, דהיינו שאם משהים מי שראוי לקבלו (מסיבות מינהליות ויחסים שונים, למשל) עוברים גם על אונאתו, שהרי הוא גר פוטנציאלי. וכשם שיש מצוה חיובית לקבלו, לדעות אלו, כך יש איסור אונאה להרחיקו ולהדחיקו.

לא מצאתי מי שיעורר בזה. ושמא יש לשמוע בת קול לנקודה זו מדברי התוס' בקידושין ע, ב: "יש מפרשים דקשין גרים לישראל כספחת לפי שהזהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם ואי אפשר שלא יצערם." משמע בפשטות שדוחין אותם ("קשין") כדי שלא להגיע לכלל אונאתם. ואם איסור אונאת גרים מחייב את עצם קבלתם - מה הועילו חכמים בדחייתם?

אכן י"ל (בדוחק לענ"ד) שיש חובה לקבלם מצד מצות אהבת הגר וגם איסור אונאתו, ומשום כך אכן באמת מקבלים אותם 'ביד פתוחה ורחבה'. ולפיכך, מכיון שקשה להישמר מאונאתו מכאן ולהבא, לכן הם "קשין". ודברי התוס' לא יתפרשו כסיבה שלא לקבל, אלא אדרבה, מה הקושי לאחר קבלתם. ואם כנים אנחנו בכך, הרי זו 'נקודה נפלאה' בחיוב של עשה ולא-תעשה לקבל גרים ללא היסוס כדי שלא להסתכן בל"ו פסוקי איסור אונאה. וצ"ע.

ב. אונאת גר שחזר לסורו

הרמ"א בשו"ע (חו"מ הל' אונאה, רכח, א-ב) כתב בשם הנמוקי-יוסף: "ויש אומרים דאין מצווין על אונאת דברים אלא ליראי השם." והעיר על זה המנחת-חינוך (וכעין זה

1. ראו מאמרי הרב אפרים צמל בתחומין ב עמ' 232, הרב שלמה זאב פיק בתחומין יז עמ' 205, והרב גד אלדד בתחומין יח עמ' 210.

ר' ירוחם פערלא על ספר המצוות לרס"ג): "נראה דדווקא בישראל, דהלאו הוא 'לא תונו איש את עמיתו' צריך שיהיה אתו שבתורה ובמצוות, אבל **גבי גר הלאו בכל ענין דלא כתיב עמיתו**". הוי אומר: איסור אונאה וציעור הגר קיים גם אם אינו שומר מצוות וגם אם חזר לסורו.

מכאן פשר לברייתא ערוכה בב"מ נט,ב: רבי אליעזר הגדול אומר: מפני מה הזהירה תורה בשלושים וששה מקומות - ואמרי לה בארבעים וששה מקומות - בגר? **מפני שסורו רע**. מה פשר מילים אחרונות אלו? ר' עקיבא איגר על אתר מפנה לרש"י הוריות יג,א: "[מפני מה הכל מושלך בעכברים?] מפני שסורן רע - שיצר לבם רע הוא יותר מדאי. סורו - שר שלהם, **כדאמר בגר שסורו רע, דהיינו: יצר הרע, ששר שלו רע הוא**".

אני שומע במילים אלו בב"מ - דהיינו ריבוי אזהרת אונאת הגר דווקא "מפני שסורו רע" - את הביטוי המוכר לנו כ"כ "גר שחזר לסורו", וכפי שפירש"י כאן שיצר לבו חזק. וא"כ הדברים מרקיעי שחקים (מרפסן איגרא'): מפני שגרים מרבים לחזור לסורם, דווקא לכן נצטוונו בל"ו מקומות על אונאתו, כדי שלא נקל ראש בגירותו, ונקטלג אותו כמי שגירותו לא תופסת וכיו"ב, וכדברי המנחת-חינוך.

חוזרים הדברים ואוחזין בציציות ראשם של אלו הסבורים שניתן בקלות לבטל גיור, ובכך הם נופלים לבירא עמיקתא של ל"ו איסורי אונאת הגר...

ג. אונאת דברים וממון חד הם

למדנו ברמב"ם דבר חידוש, שהמאנה גר בממון עובר גם משום אונאת דברים, והמאנהו בדברים עובר גם משום אונאת ממון. כך כתב בהל' מכירה (יד, יז):

ומפני מה עובר בגר על לאו של הונית דברים אף בהונית ממון, ועל לאו של

הונית ממון אף בהונאת דברים? מפני שהוציא הכתוב את שניהם בלשון

הונית סתם, וכפל לאוין בגר בשני הדברים בפירוש - לא תונו ולא תלחץ.

המגיד-משנה והלחם-משנה תמהו על הפסוקים שעליהם הסתמך הרמב"ם, אך אנו תמהים על ההקשר: מה שייכות בין אונאת דברים לממון?

לעזרתנו בא בעל **אור-שמח** (שם) וביאר שבגר עיקר ההצקה היא **נפשית** - גם אם האונאה מתבטאת בממון, היא חוזרת וחודרת ללב; וגם אם האונאה היא בדיבור, הגר לוקח אל הלב ובטוח שיקפחו אותו גם בממון, בשל זרותו. ומקרא מלא דיבר הכתוב: **"כי אתם ידעתם את נפש הגר"**.

וז"ל האור-שמח:

והא דעובר במאנהו בממון גם על לאו ד'לא תונו איש את אחיו', דמיירי באונאת

ממון, וגם על לאו ד'לא תונו איש את עמיתו' דמיירי באונאת דברים - דבגר אם

מאנהו בדברים נשפל בדעתו, וסובר כיון שהוא מעם אחר הקילו ישראל

בממונו, וממונו מותר... והרי זה כאונאת ממון... שהוא ירא לכנוס במסחר וקנין

עם ישראל בן ברית, פן ידחקהו ויאנהו. וכן אם אינה אותו בממון, סובר שמצד

שהוא שפל אצל ישראל, שאינו מגזעם, לכן מאנהו. **ואין לך שפלות דעת מזה**

והוי כמבזהו ומשפילהו. משא"כ בישראל לא שייך זה, ולא עבר על אונאת

דברים או ממון, רק בלאו דיליה לחודא. **זה סברת רבינו וראויה אליו**.

מי שמכיר את ה'ראש' האור-שמח והמשך-חכמה, יוכל להשתמש במלים האחרונות שצוטטו כלפי הרמב"ם, "סברת רבינו ראויה אליו", ולהסב אותם כלפי כותבם, דהיינו ר' מאיר-שמחה עצמו...

ד. איזכור עצם הגירות

המילים "כי גרים הייתם בארץ מצרים" מופיעות 4 (!) פעמים בתורה (שמות כב, כ; שמות כג, ט; ויקרא יט, לד; דברים י, יט). הן מתפרשות כנימוק לאיסור אונאת גר ולחיצתו. והנה בשלשה פסוקים מתוך ה-4 פירש רש"י: "כי גרים הייתם בארץ מצרים - מום שבך על תאמר לחברך", והוא מדברי הגמ' (ב"מ נט, ב), וברש"י שם: "מום שבך אל תאמר לחברך - כיון דגרים הייתם **גנאי הוא לכם להזכיר שם גירות**".²

לפי דרכנו למדנו מרש"י מפורש שעצם איזכור הגירות (באזני הגר, ואולי גם שלא בפניו) היא 'גנאי' וממילא אונאה!

אכן, מסתבר שאין זה פשוט כלל וכלל, ואם איזכור הגירות הוא אונאה ו'גנאי', איך מזכירים זאת בגט ובכתובה והכיצד רומזים על כך לעתים גם בעלייה לתורה? ואכן לענ"ד לא מצאנו ידינו ורגלינו בנדון זה, כי לדידי פשיטא שמרבית הגרים היו מעוניינים שישתקע שם גירותם ולא יעלה על לב ולא יזכר עוד, לא במפורש ולא ברמז. ולפום ריהטא תמיהה היא בעיני.

ומסברא נ"ל, דבעלייה לתורה ובכתובה לא ראוי לומר ולכתוב 'בן (או בת) אברהם אבינו' אלא 'בן/בת אברהם' בלבד, ובכך אין גנאי. מאידך גיסא, לא להזכיר בכלל את האב, ולהסתפק בשם פרטי בלבד, זה יישמע גנאי גדול יותר, וראו להלן בקשר לגיטין.

ה. האם חובה להזכיר בגט את הגירות?

בגט חייבים לכתוב 'שמו ושם אביו'. והנה כתב **הבית-יוסף** (אה"ע ס"י קכט): בגיטי הגרים כותבין '**בן אברהם**', כן כתב הרא"ש בתשובה כלל טו ס"י ד. ובתשובות אשכנזיות (מהר"י מינץ בסדר הגט ס"י קג, סדר הגט ס"י לד סע"א) מצאתי **שצריך שיכתוב בלשון דלישתמע מיניה שהוא גר**, כגון שיכתוב '**הגר' או 'בן אברהם אבינו**'. אבל אם כתב בן אברהם סתם וגם לא הזכיר שהוא גר, מיחזי כשיקרא ומזוייף מתוכו.

ודוק: הכוונה ב'מיחזי כשיקרא' שסוף סוף הוא איננו בן 'אברהם' הפרסונאלי, אך לא שיש צורך בגט להזדקק לייחוס כדי שלא יעלו מגט ליוחסין.

ובדרכי-משה שם כתב:

בסדר גיטין דלא יכתבו אברהם סתם אלא פלוני בן אברהם אבינו, וכן בגיורת. ולא יכתבו בגט גר משום סכנה. ודלא כתש' הרשב"א תקכ"ה, דמשמע דא"צ לכתוב בן אברהם.

וכוונתו במש"כ "משום סכנה" מאימת הגויים שאסרו לגייר, ולכן יזכירו רק 'בן אברהם אבינו', ובכך נרמזה הגירות.

ובשו"ע שם (אה"ע קכט, כ) נפסק: "בגט גר כותבים פלוני בן אברהם אבינו." והוסיף **הבית-שמואל**: "ואם לא כתב 'אבינו' צריך לכתוב 'הגר'. ואם לא כתב גר פסול, דמשמע שבוא בן אברהם." הוי אומר: צריך לאזכר את הגירות - או בלשון 'הגר'; ועדיף במרומז 'בן אברהם אבינו'.

2. המקום הרביעי, שבו רש"י לא הזכיר "מום שבך", הוא בשמות כג, ט. לענ"ד הסיבה היא כי שם התורה מנמקת במישרין את איסור הציעור - "כי אתם ידעתם את נפש הגר", ולא בגלל 'מום שבך', ודוק. ואכן, בשמות שם כלל לא נזכרת האונאה בפסוק ("לא תונו") אלא רק "לא תלחץ". ובאמת גם בפסוק בדברים י, יט שנאמר בו "כי גרים הייתם בארץ מצרים" (והוא אחד מאלו שבהם כתב רש"י "מום שבך") לא נזכרת אונאה אלא דוקא אהבת הגר. ויל"ע.

כאמור, לכאורה פוגעים בכל זה באיסור אונאה, וכלשון רש"י לעיל "גנאי הוא לכם להזכיר שם גירות". וצ"ל שכנראה החיוב לציין בגט שם אביו, ושלא יהיה מזוייף מתוכו או מיחזי כשיקרא, מאלץ אפילו לצער מעט(?) את הגר, ולא להסתפק בשם הסתמי 'בן אברהם'.³ ולפום ריהטא לא ראיתי מי שעורר על כך להדיא באיזכור בגט מצד אונאת הגר החמורה. וצ"ע.

בעל **תורת-גיטין** (קכט,יא) מבחין בין הגרים השונים: "גר שחזר לסורו והמיר דתו - לא כותבין בן אברהם אבינו, רק שם הגר לבד, דבקהל כזה ודאי לא ייחד כבודו, ואין מייחסים מומרים אחר אברהם אבינו."

ונוסיף כאן בקצירת האומר 'פרשה' שעלתה השנה על שולחן 'ניתוחי הגיור', במסגרת 'פולמוס הגיור' ופסק הדין של הדיין הרב אברהם שרמן שהטיל ספק במערכת הגיור בכללה, ובתוקף הגיור של אלפי גרים וגירות.

עו"ד הרב שמעון יעקובי, היועץ המשפטי של בתי הדין הרבניים, במחברתו המקיפה שפרסם לאחרונה על אודות אפשרות קבלת גרים ואפשרות ביטול הגירות (כתמיכה בעמדת הרב אברהם שרמן בדיוני בג"ץ), מציין **שנתפשט המנהג לכתוב בגט רגיל 'פלוגי בן אברהם אבינו'; ואם לבית הדין נראה שהגר חזר לסורו, כותבים 'פלוגי הגר'.** הרב יעקובי בנה על כך מגדל שלם לאחר שבדק סטטיסטיקות בתיקי בתי הדין הרבניים ומצא שברובם ככולם נכתב "פלוגי הגר", והסיק מכך שכמעט כולם 'חוזרים לסורם' מבחינת אורח חיים של שמירת המצוות.

עמיתיי לכס דייני הגיור, הרבנים דוד בס ומרדכי בראלי נתווכחו עמו, ולדעתם בתי הדין מסתמא לפי מראה עיניהם ישפוטון - לבושי האשה או הבעל. ולי יש להעיר שמתוך הטבלה שצירף עו"ד הרב יעקובי, שהיא כמות הגרים שהתגרשו לפי חתך בתי הדין האזוריים, עולה שבבית הדין הרבני בבאר שבע כלל לא התגרשו גרים! היתכן?! והנה חקרנו, והתברר ששם משכבר הימים אין נוהגים להבחין בנוסח גט בין מי שנראה שומר מצוות לבין מי שנחזה כ'חילוני'. יתר על כן, וזה העיקר! - כמדומה ששם כלל לא מזכירים ולא רומזים לגירות, וכותבים לכולם 'בן/בת אברהם'. לכן בסריקה סטטיסטית של הגיטין, אין בכלל גרים בבאר שבע! מכל מקום, נפל בבירא כל הסטטיסטיקה. אכן יפה הם עושין מצד אונאת הגר, וכמו שהערנו בכ"ז.

עוד יש לי להעיר כלפי ה'מנהג', אם אכן צודק הרב יעקובי בקיומו: בעל תורת-גיטין מדבר על גר "שחזר לסורו והמיר דתו"! מי נתן רשות לדייני ישראל לנהוג בכל חילוני (הנחזה כך לדעתם) כמי שהמיר את דתו? וכמדומה **שעצם קביעת מנהג זה יש בו אונאת הגר כפול שלשים ושש!**

1. פסק הרב גורן בנושא הממזרים

בעמדי בזאת, תודתי נתונה לידידי ועמיתי הרב דוד בס, שברוב בקיאותו הפנה ל... **פסק דין האח והאחות, הר"ש גורן**, שם מובא ממש לקראת סוף המחברת (עמ' 181-182) בשם 'חבר בית הדין הרבני' החפץ בעילום שמו (ועד היום לא ידעתי מיהו? ומ"מ הוא מתומכי הרב גורן ולכן העלים שמו, ודעת לנבון נקל), וזה פשר הענין: בתורו אחר היתר

3. [ייתכן שהאיזכור בגט חמור פחות מכל שאר האיזכורים כיון שהמנהג הוא שלאחר מתן הגט קורעים אותו שתי וערב, והרב מסדר הגט גונזו אצלו (שו"ע אה"ע, סדר הגט שלאחר סי' קנד, סעיף פו), ושוב לא תשזפנו עין. כל אישור נוסף על הגירושין (כעין זה המוזכר להלן בפרק ח בתשובתו של הרב בקשי-דורון) איננו נדרש על פי ההלכה, ובוודאי שאין בו פסול של מזוייף מתוכו. - הערת עורך (א.ד.)]

הממזרים דן הרב גורן בביטול גיורו של הבעל הראשון, בין השאר משום שהועד בו שלא שמר תורה ומצוות כלל. בין השאר נטען שבגט שגירש את 'אם הממזרים' נכתב 'פלוני הגר', ולא 'בן אברהם אבינו'. והעיר **הדיין האלמוני**:

אלו הדיינים המתייחסים לכל דבר הנוגע לכשרות הגט בקלות הדעת, ומחפשים את הבדיעבד לעשותו לכתחילה, והתחילו לנהוג לכתוב בגט של גר רק 'פלוני הגר', ולפי דעת הפוסקים מרמז זה שהמגרש איננו ראוי להתייחס לאאע"ה משום שהוא מחלל שבתות בפרהסיא או יותר גרוע מזה, יתכן שחזר לסורו – **הם עוברים על מנהג ישראל מקדמת דנא. ולדעתי עוברים הם על הרבה לאוין בתורה שהוזהרנו על אונאת הגר**. כי בארנו בהוכחות חותכות שלכתחילה חייבים להזכיר את שם אברהם אבינו או לכתוב פלוני הגר בן אברהם כנ"ל, אלא אם קורה שהגר הבא להתגרש הוא מחלל שבתות בפרהסיא ועי"ז נעשה מומר לכל התורה כולה. וכל שכן אם ח"ו חזר לסורו, אז בודאי חייבים להשמיט את שמו של אברהם אבינו בגט שלו.

ולפי"ז, אם מוצאים גט של גר שנכתב עי"י מומחה לגיטין מן התקופה הקדומה מלפנינו וכתוב בו רק פלוני הגר, יש חשש גדול שתפסו את הגר בשעת כתיבת הגט בעבריינות חמורה של מחלל שבתות בפרהסיא או שחזר לסורו. אבל אין לתלות בוקי סריקי בהשמטת שם אברהם אבינו.

אכן, מקטע זה איני יכול להסיק מסקנה ברורה לנידונו, לאיסור אונאה באיזכור הגירות.

ז. איזכור הגירות בתעודות הזהות ובמירשם האוכלוסין

בתעודות הזהות של מדינת ישראל היה רישום גלוי של הדת/הלאום. כל יהודי המדינה זכו למילת הכבוד 'יהודי'. מאז שנת 2003 הוחלט למחוק רישום גלוי זה, בלחץ המפלגות החרדיות, לאחר פסק בג"צ לרשום גם את המתגיירים בהליכים רפורמים בחו"ל כיהודים, לאחר שעלו ארצה וזכו לתעודות זהות ישראליות. בהחלטה פזיזה,⁴ לדעתי, נמחקה הזהות היהודית מאחד המסמכים החשובים ביותר של המדינה היהודית, וישפכו את התינוק' (כל יהודי המדינה) 'עם המים' (המתגיירים הרפורמים). אכן, במירשם האוכלוסין נשתייר רישום זה, אך הנגישות אליו מוגבלת לאדם עצמו, ולממסדים מוגבלים (רבנויות רושמות נישואין, למשל).

באותה עת הועלתה הצעה שבתעודת הזהות תצוין עובדת הגירות, וכל המעוניין יוכל לחקור האם הגירות היתה כהלכה או רפורמית, שאין בה ממש.

ומצאתי באתר 'דעת' בדף פרשת השבוע (קדושים תשס"ה) שכתב עו"ד יהושע שופמן (משנה ליועץ המשפטי לממשלה), בזו הלשון:

4. מחיקת רישום היהדות הטיל צד כבד של ספק על כל העולים מארצות שבהן היתה התבוללות רבת, כמו חבר העמים. עד למחיקה – לפחות מי שרשום כיהודי בתעודת הזהות יכול היה ליהנות מ'חוקה', לפחות ברמת לכתחילה. משנמחק האיזכור – כולם נכנסו בספק. ועוד, מחיקת ה'יהדות' מרישום בתעודה מקטינה את המוטיבציה של הנכרים אשר בקרבנו להסתפח למחוזות הגיור. יש במחיקה זו מסר של דחיקת היהדות לקרן זוית במדינת ישראל דהאידינא. ובעיקר, תוצאה הרת-אסון ממחיקה מפורשת זו היא שנער ונערה צעירים אינם מודעים כלל לעובדת אי-יהדותם. הורים רבים אינם מגלים זאת לצאצאיהם, ורק בבא עת רישום נישואיהם הם מגלים לפתע את האמת המרה. מודעות בזמן עשויה להוביל את הצד הנכרי למסלול הגיור. ולאידך גיסא, למלא את הצד היהודי מנישואי תערובת לאחר שכבר נתקשרו הלבבות, ומעבר לכך...

שאלת הונאת הגר במשפט הציבורי הישראלי נדונה בפסיקה, כשביקשה שושנה (סוזן) מילר, שעלתה מארצות הברית לאחר שהתגיירה במסגרת התנועה ליהדות מתקדמת להירשם במרשם האוכלוסין כיהודיה. שר הפנים קבע אחר התייעצות משפטית שאין מנוס מלהיעתר לבקשתה, אלא שמכאן ואילך יירשם בסעיפי הלאום והדת של מי שנתגייר: "יהודי (נתגייר/ה)". הנשיא שמגר מצא שאין לפקיד הרישום סמכות להוסיף דבר לרישום המקובל בסעיף הדת והלאום, ועל כן קיבל את עתירת מילר והורה לרשמה כיהודיה בלא כל תוספת.

והוסיף על דבריו **השופט אלון**: "לדעתי, הוספה 'מסוגרת' זו, שתבוא כהשלמה או כתיאור כל מקרה של גיור לאחר המילה יהודי, לא תיפקד ולא תיזכר גם לפי דיני ההלכה... דומה, שאין לך אדם שלגביו הזהירה תורה, חזור והזהר בשלושים וששה מקומות... כפי שהזהירה על הונאתו של הגר... אין מזכירין לגר את מעמדו ומעשיו הקודמים, אין להקל בכבודו... ואין כל ספק כי בהוספת 'נתגייר' בסוגריים - שאינה מצויה ליד 'סתם' יהודי - נוהגים אנו שלא כפי שאנו נוהגים עם כל אחד אחר מישראל. על כן מוזהרין אנו שלא לעשותה ולא להוסיפה."

לדעתי, כב' השופט אלון 'טעה בדבר משנה', ולפחות ב'דבר הלכה', שהרי בגיטין מציינים את דבר הגירות, וכן בכתובה ('גיורתא דא'), ורומזים עליה בעלייה לתורה ועוד. הוי אומר: מנהג ישראל הוא שאם השעה נצרכה לכך, אין איסור אונאת הגר להזכיר זאת בתעודת הזהות, לפחות ברמז שלא יבלוט...

ח. אונאה באיזכור הגירות בניגוד לרצונו

מצאתי שתי תשובות בנות דורנו (שתייהן מראשל"צים, כנראה לא בכדי...) העוסקות בענייני איזכור הגירות כמרכיב של אונאת הגר. ראשונה יעלה **הרב בן ציון חי עוזיאל** (משפטי עוזיאל ח"ב יו"ד סי' נט) בענין **בן גר שנתגייר עם אביו**:

המנהג לקרוא את הגרים בן אברהם אבינו. ואסמכתא גדולה לדבר ממ"ש התוס' (מו"ק יג, ב) עמ"ש בגמ' אמר ליה אליהו לבר הה-הה: "יש מפרשים שגר היה, והיינו בן אברהם ושרה שנתוסף הא על שמם. וכן בג בג דכולא גמרא עולה ה". והתו"ט כתב משם הרשב"ם, שקראו להם כן להסתיר מן המלשינים (אבות ה, כב). מכלל זה אתה למד שאת כל הגרים קראו אותם בשם מלא "בן אברהם אבינו". אבל אין זה מוכרח, הואיל והתוס' לא אמרו זה אלא בשם יש מפרשים...

אולם מצינו ראייה בתלמוד שהקפידו רבותינו להזכיר בשמו של המתגייר את גירותו, כמו איסור גיורא (ב"ב קמט, ב) ואין זה בכלל "לא תונו איש את עמיתו" שדרשו חז"ל **זו אונאת דברים**, אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשי אבותיך וכו' (ב"מ נח, ב), **שאדרבא הוספת כנוי 'גיורא' לשמו זהו לשבח**, כמאמר הכתוב ברות "ישלם ה' פעלך, ותהי משכרתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל, אשר באת לחסות תחת כנפיו". ולכן מצאו קדמונינו ליותר טוב לקרוא אותו בשם **בן אברהם אבינו**, שזה מבליט הגירות לשבח יותר מקריאת פלוני הגר, שיש מקום למי שרוצה לטעות ולפרש אותו לנחיתות, כעין "זכור מעשי אבותיך".

אבל נראה ודאי שאין הדברים אמורים אלא בגר ראשון; אבל בבני גרים שנתגיירו עם אבותיהם, או אחריהם, הואיל ואבותיהם נקראים בני אביה הראשון של האומה, זכאים בניהם הגרים לקרא את עצמם בשם אביהם...

והנה לענין גיטין פסק מרן ז"ל: "בגט כותב פלוני בן אברהם אבינו", ומסתם דבריו משמע שגם בבן הגר שהתגייר עמו או אחריו הדין הוא כן, דכיון שאינו מיוחס אחרי אביו אין להזכיר שם אביו בגט. אבל לע"ד נראה ממה שכתבתי לעיל שלא כתב זה אלא דווקא בגר ראשון, דכיון דלכתחלה צריך להזכיר שם אביו של המגרש ולא נכון להזכיר שם אביו הגוי בגט, לכן כותב הגט בלא שם אב כלל (אה"ע קכט, ט), ולכתחלה כותב 'בן אברהם אבינו'. אבל בגר בן גר - כיון שיכול להזכיר שם אביו ביהדותו, אין צורך להזכיר בן אברהם אבינו... מכל האמור ומדובר בזה נראה לענ"ד דשפיר הוי לקרא את בני הגר שנולדו לו בגיותו ונתגיירו עמו או אחריו בשמו הישראלי שנקרא לו אחרי גירותו. שאם אמנם אינו מתייחס אחריו לנחלה ולא ליבוס ואיסורי עריות, בכל זאת יכולים לישא עליהם שמות אבותיהם שהתגיירו ונכנסו בברית ישראל ותחת כנפי השכינה וקיבלו עליהם תורה ומצוות.

ומעשה היה בעירנו, באלון שבות, שנתגיירה משפחה שלמה מהולנד, הורים וששת ילדיהם יחדו. ויהי היום **והבן הגיע למצוות ונקרא לתורה 'יוחנן בן גרשם' (זה שמו של האב שהתגייר עמו), ולא 'בן אברהם אבינו'.** תחושתני היתה כי אם ייקרא בן א"א, ובפרט במעמד האב, יהא זה עלבון צורב ואונאת הגר 'למהדרינ'!

אגב, מכלל דברי הרב עוזיאל נראה שלא הכיר, או לא הסכים, לאבחנה כתורת-גיטין בגט בן 'פלוני הגר' (לגריעותא) או 'פלוני בן אברהם אבינו' (למעלותא).

ותשובה נוספת מפי כתבו של **הרב אליהו בקשי-דורון** (בנין-אב ח"ד סי' רנט):
אחת המתגרשות פנתה אלינו **שלא להוסיף בתעודת הגירושין שלה את המילה 'הגירות', משום שהדבר פוגע בה...** בהתייעצות עם הדיינים הורינו להשיב למבקשת שאם אכן הדבר פוגע בה, נכון להחליף התעודה ולהשמיט את המילה 'הגירות' ליד השם... נראה שאין צורך לדקדק בו עד כדי **שאלה של איסור הונאת הגר** שהוא איסור חמור מדאורייתא, בשעה שהגר טוען שהדבר גורם לו צער ופוגע בו...

עצם מעמד הגר אין בו גנאי. ההיפך, יש בו כבוד וחביבות... יש להוכיח מהנוהג לכתוב בגט 'הגר' או 'בן אברהם אבינו', כמבואר באבן-העזר, שאין בכך פגם. שבוודאי לא היו כותבים פרט זה שאינו מעכב אם הדבר פוגע... ובעצם הכינוי 'גר' יש בו את שתי המשמעויות... אולם מי שאינו רואה בזה כבוד ומעלה, וקורא לגר על שם שסורו רע, או על שם עברו ומתייחס בשלילה למעמד, יש בזה משום הונאת הגר... ולפי"ז אם הגר רואה פגיעה בכינויו, יש לו טענה אלימתא, וכינויו כגר יש בו משום הונאת הגר.

לפי דרכנו למדנו, שאם דיינים כותבים בגט 'פלוני הגר' וכוונתם להדיא לגריעותא, ולא בדקו שאכן שב 'יהמיר דתו' או לפחות 'חזר לסורו' לחילוניותו, הרי הם עוברים על אונאת הגר. ושרי להו מרייהו!

ט. סיכום

- א. איסור אונאת הגר הוא חמור ביותר, והתורה מייחדת לו פסוקים רבים.
- ב. גם ב'אונאת דברים' וגם ב'אונאת ממון' הדגש הוא על הצער הנפשי הכרוך בכך.
- ג. האיסור קיים גם כלפי גר 'שחזר לסורו'. ואדרבה, התורה ריבתה לאסור אונאה דווקא בשל החשש שיזלזלו באלו שחזרו לסורם.
- ד. המטילים דופי בגיור פלוני או פלונית, וכל שכן בגיורים רבים, מאנים את הגרים.

- ה. עצם איזכור הגירות באזני גר יכול להיחשב שבח ויכול להתפרש כגנאי. לכן חשוב לדעת מהו יחסו האישי של הגר לאיזכור זה. אם איננו מרוצה מכך - מוטב להימנע.
- ו. מנקודת מבט זו עדיף להשתמש בשם "פלוני בן אברהם", למשל בעליה לתורה, ואולי גם בכתובה, ולא לפרש יותר, כמו "בן אברהם אבינו" או "פלוני הגר".
- ז. בגט הכרחי להזכיר את שם האב, ולכן יש שהורו כי סתם "בן אברהם" איננו אמת ("מזוייף מתוכו"). לפיכך הנוהג הרווח הוא לאזכר את הגירות.
- ח. בתי הדין המבחינים בנוסח הגט בין "פלוני בן אברהם אבינו" לשבח, לבין "פלוני הגר" לגנאי - לא יפה הם עושים, אלא א"כ ברור להם ש"המיר את דתו", ואולי גם אם ברור ש"חזר לסורו". ללא בדיקה מדוקדקת כזו יש חשש לאונאת הגר ע"י דייני בתי הדין לגיטין.
- ט. אין מניעה לדעתי לציין במירשם התושבים החסוי את עובדת הגירות. בתעודת הזהות ניתן היה לאזכר זאת במפורש, אם השעה צריכה לכך, או במרומז.